

АРХІТЕКТУРНО-БУДІВЕЛЬНІ РІШЕННЯ ДЛЯ СТВОРЕННЯ БЕЗБАР'ЄРНОГО ПРОСТОРУ У ЖИТЛОВИХ І ГРОМАДСЬКИХ БУДІВЛЯХ

¹Вінницький національний технічний університет

Анотація

Ця робота присвячена аналізу архітектурно-будівельних рішень, необхідних для формування безбар'єрного простору у житлових і громадських будівлях. Розглянуто сучасну українську нормативно-правову базу та міжнародні стандарти. Основну увагу зосереджено на практичній реалізації вимог інклюзивності на прикладі реконструкції дев'ятиповерхового панельного будинку у місті Вінниця. Робота містить схеми будівлі, планувальні і архітектурні рішення.

Ключові слова: безбар'єрний простір, інклюзивність, маломобільні групи населення (МГН), універсальний дизайн, житлові будівлі, громадські простори

Annotation

This paper is dedicated to analyzing the architectural and construction solutions necessary for creating a barrier-free environment in residential and public buildings. It examines the modern Ukrainian regulatory framework and international standards. Special attention is focused on the practical implementation of inclusivity requirements, using the example of the reconstruction of a nine-story panel building in Vinnytsia. The paper includes building diagrams, as well as planning and architectural solutions.

Keywords: barrier-free space, inclusivity, people with reduced mobility (PRM), universal design, residential buildings, public spaces.

Вступ

У сучасному демократичному суспільстві забезпечення рівних прав та можливостей для всіх громадян, незалежно від їхнього фізичного стану, є пріоритетним завданням. Створення безбар'єрного архітектурного середовища – це не лише вимога законодавства, але й показник соціальної зрілості держави. До маломобільних груп населення належать не лише особи з інвалідністю, а й люди старшого віку, вагітні жінки, батьки з дитячими візками та особи з тимчасовими порушеннями здоров'я. Відсутність адаптованої інфраструктури у житлових і громадських будівлях суттєво обмежує їхню життєдіяльність. Тому впровадження ефективних архітектурно-будівельних рішень для створення інклюзивного простору є надзвичайно актуальним напрямком сучасного будівництва та реконструкції.

Загальні поняття

У контексті дослідження мова йде про фізичну безбар'єрність, як одну з 6 складових безбар'єрності, визначених Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14.04.2021 р. № 366 «Про схвалення Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року» [1]. До 6 напрямів безбар'єрності відносяться фізична, інформаційна, цифрова, економічна, суспільно-громадянська і освітня безбар'єрності.

Фізична безбар'єрність – середовище, в якому будівлі, транспорт, громадські простори та інша інфраструктура доступні та зручні для всіх людей, незалежно від віку, стану здоров'я чи фізичних особливостей.

Відповідно до ДБН В.2.2-40:2018 «Інклюзивність будівель і споруд» [2], маломобільні групи населення (МГН) – це люди, що відчувають труднощі при самостійному пересуванні, одержанні послуги, необхідної інформації або при орієнтуванні в просторі. До МГН віднесені особи з інвалідністю, люди з тимчасовим порушенням здоров'я, вагітні жінки, люди з дитячими колясками, люди старшого віку тощо.

Доступні для МГН будівлі і споруди – це будівлі і споруди, у яких реалізований комплекс архітектурно-планувальних, інженерно-технічних, ергономічних, конструкційних і організаційних заходів, що відповідають нормативним вимогам щодо забезпечення доступності і безпеки МГН.

Нормативно-правова база

Створення інклюзивного простору в Україні регулюється комплексом нормативно-правових актів, до яких відносяться технічні та архітектурні норми, законодавство України, акти Кабінету Міністрів та МОН. До ключових архітектурних норм відносяться ДБН В.2.2-40:2018 «Інклюзивність будівель і споруд. Основні положення», зі Змінами [2] та ДБН В.2.2-9:2018 «Громадські будинки та споруди. Основні положення», зі Зміною №1 [3].

01.04.2026 р. набула чинності Зміна №3 до ДБН В.2.2-40:2018 [2, 4], яка спрямована на посилення безбар'єрності відповідно до міжнародних стандартів. Основна суть полягає в деталізації вимог до пандусів, пішохідних шляхів, навігації та безпеки для МГН.

Ключовими міжнародними нормами і стандартами насамперед є ISO 21542:2021 «Building construction – Accessibility and usability of the built environment» [5], Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю (2006) [6] та концепція «Універсального дизайну» [7].

Приклад реалізації доступного середовища в Україні

У 2025 році Вінницька міська територіальна громада реалізувала пілотний проект з реконструкції багатоповерхового житлового будинку за адресою: м. Вінниця, вул. Сергія Зулінського, 49, для створення у ньому доступного середовища. Проект являє собою комплексну реконструкцію вхідної групи та ліфтового вузла типового дев'ятиповерхового панельного будинку і оновлення тротуарної пішохідної мережі.

Будівля належить до 90-ї серії великопанельних будинків – однієї з найпоширеніших серій великопанельних багатосекційних житлових будинків, розробленої Центральним науково-дослідним і проектним інститутом житлових і громадських будівель (ЦНДІЕП) наприкінці 1960-х років. Основне будівництво велось з 1971 року до початку 2000-х. Особливістю будинків даної серії є наявність шахти сміттєпроводу, які в теперішній час не використовуються.

Архітектурно-інженерні рішення розроблені спеціалістами комунального підприємства «Агенція просторового розвитку».

Існуюча камера сміттєвидалення ліквідується, а на її місці облаштовується новий тамбур ліфта (рис. 1).

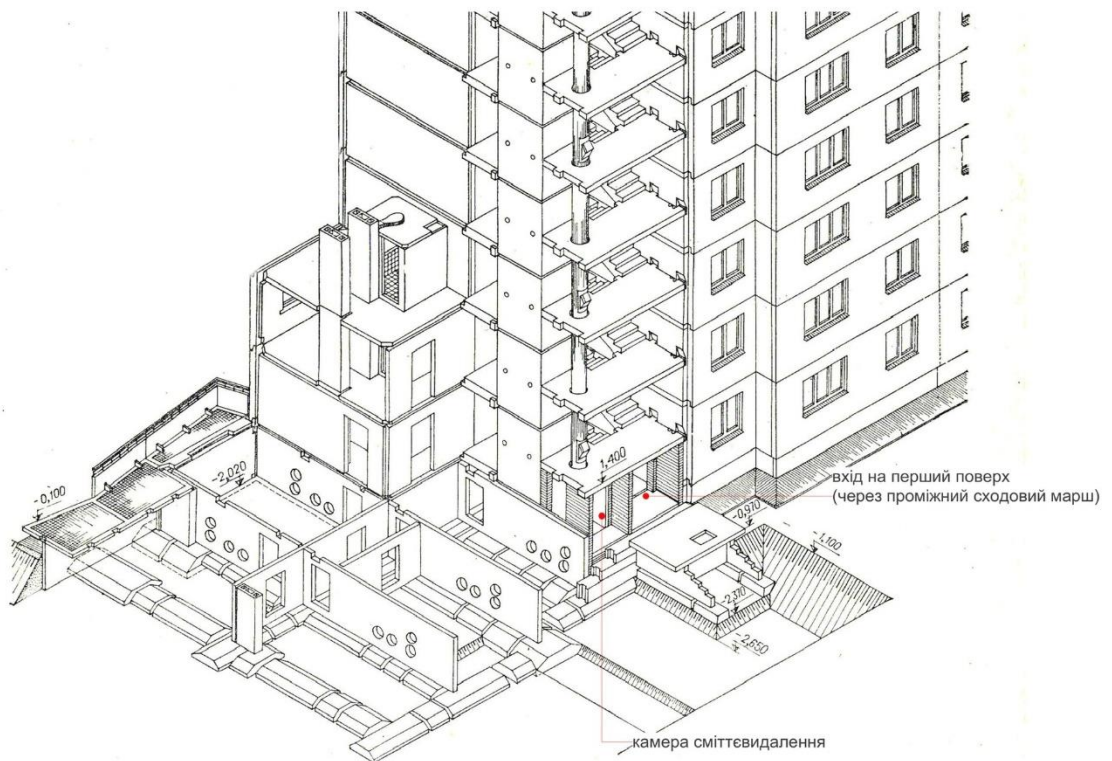

Рис. 1– Схема типового панельного будинку 90-ї серії [8]

Для забезпечення безбар'єрного входу до ліфта безпосередньо з рівня тротуару в ліфтовій шахті влаштовується новий вхідний отвір. Раніше вхід на перший поверх здійснювався через проміжний сходовий марш (рис. 2).

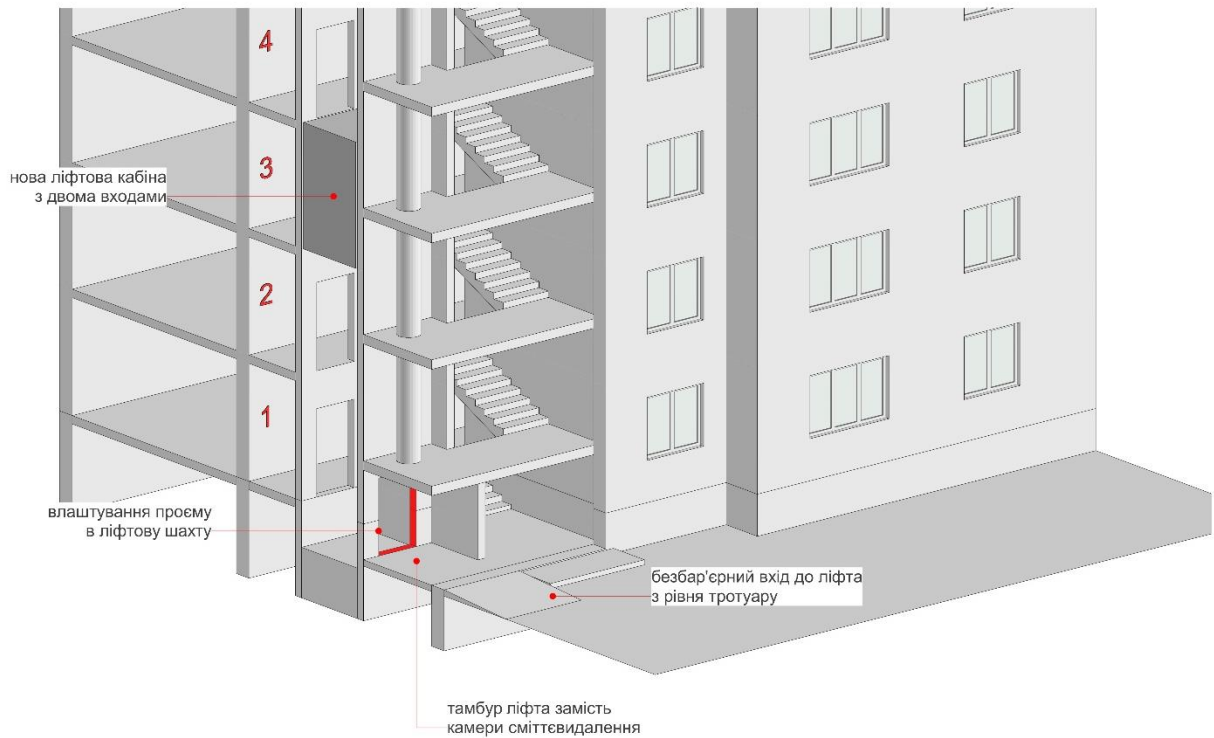

Рис. 2 – Влаштування входу до ліфта з рівня тротуару [8]

Встановлюється нова ліфтова кабіна з двома входами (прохідного типу), що дозволяє заходити в ліфт з вулиці з одного боку, а виходити на поверх з іншого.

Проведена реконструкція входної групи. Зона перед входом вимощується антиковзкою плиткою. Для комфортного використання у темну пору доби влаштовується нове яскраве освітлення. Замінюються існуючі двері на нові, які відповідають чинним нормам ДБН з інклюзивності [2]. Оскільки входна група завищена відносно рівня тротуару, облаштовуються з обох боків пандуси з ухилом 5% (рис. 3, 4).

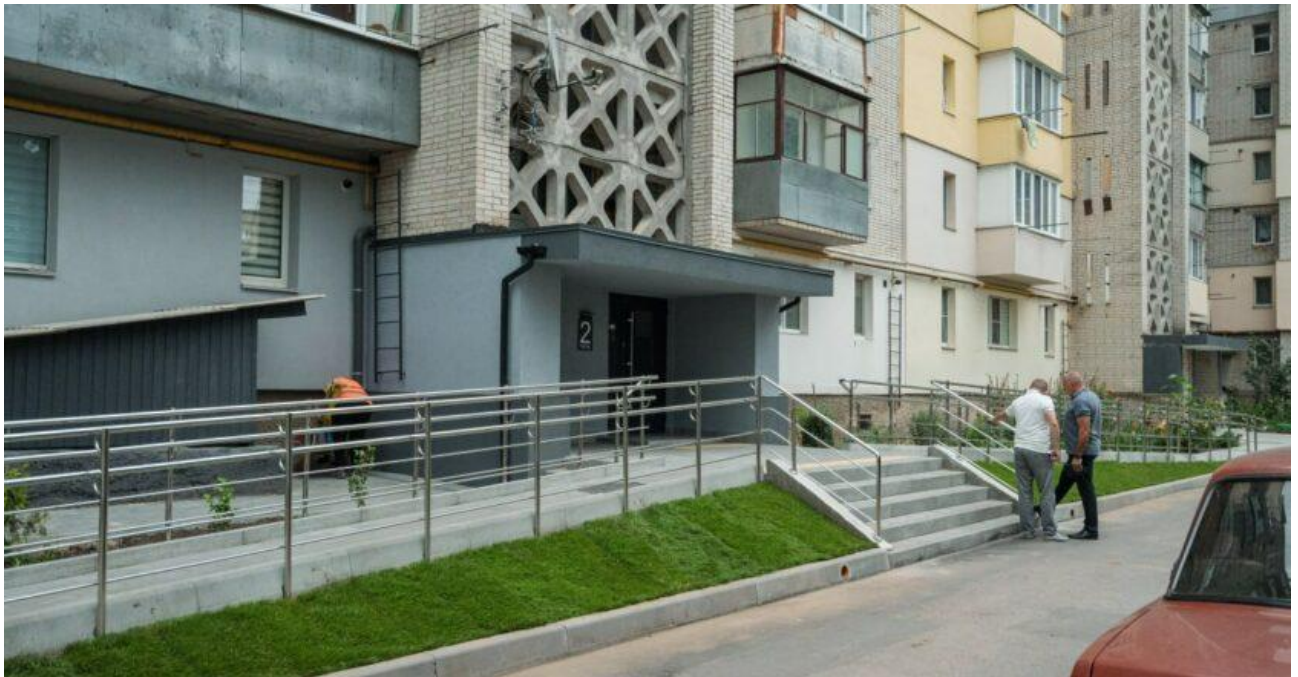

Рис. 3 – Входна група, вул. Зулінського, 49 [9]

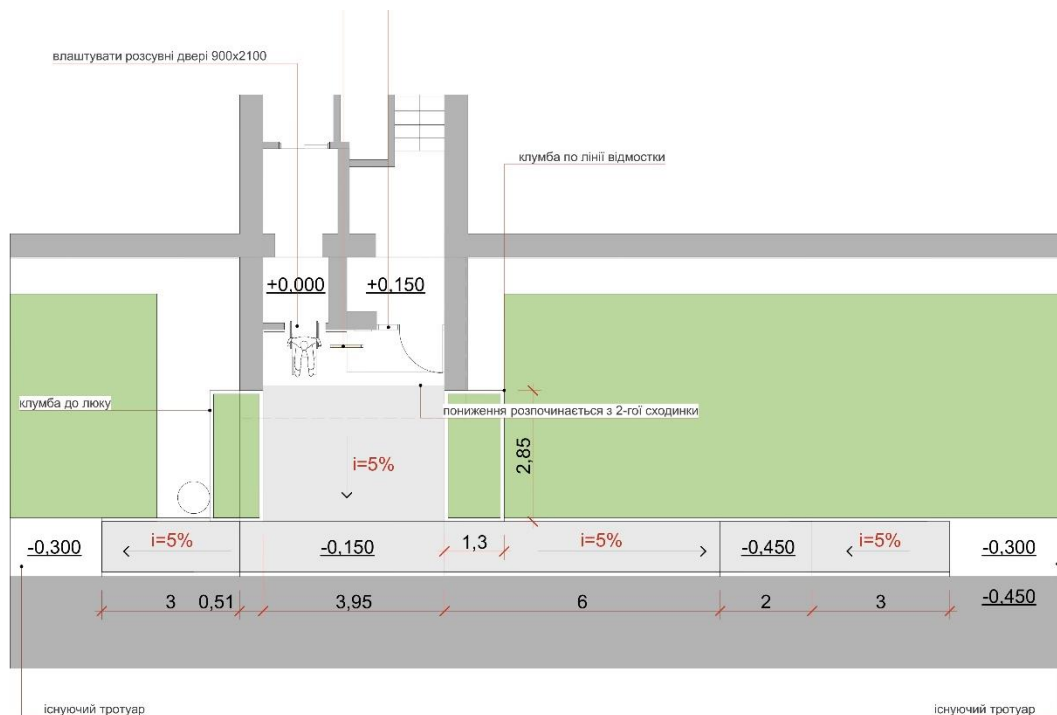

Рис. 4 – План-схема облаштування вхідної групи [8]

Висновки

Формування доступного архітектурного простору є невід'ємною складовою розвитку соціально відповідального суспільства, що гарантує повноцінну участь у громадському житті для всіх категорій населення, включно з маломобільними групами. Оскільки наявні бар'єри в інфраструктурі суттєво ускладнюють повсякденну життєдіяльність значної частини громадян, системна адаптація існуючої забудови набуває критичного значення. Як засвідчує проаналізований у роботі приклад комплексної реконструкції типового багатоповерхового будинку, застосування продуманих інженерно-планувальних підходів дозволяє успішно перетворити застаріле середовище на безбар'єрне. Отже, подальший пошук та масштабне впровадження ефективних архітектурно-будівельних рішень для ліквідації фізичних перепон залишається одним із найважливіших пріоритетів вітчизняної будівельної галузі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14.04.2021 р. № 366 «Про схвалення Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року»: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/366-2021-%D1%80#Text>
2. ДБН В.2.2-40:2018. Інклюзивність будівель і споруд. Основні положення. Зі Змінами №1 та №2 [Чинні від 2019-04-01]. Київ : Міністерство розвитку громад та територій України, 2025. 102 с.
3. ДБН В.2.2-9:2018. Громадські будинки та споруди. Основні положення. Зі Зміною №1 [Чинні від 2019-06-01]. Київ : Міністерство розвитку громад та територій України, 2022. 49 с.
4. Зміна № 3 до ДБН В.2.2-40:2018. Інклюзивність будівель і споруд. Основні положення. [Чинна від 2026-04-01]. Київ : Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури України, 2025. 44 с.
5. ISO 21542:2021. Building construction – Accessibility and usability of the built environment. Geneva : International Organization for Standardization, 2021.
6. Конвенція про права осіб з інвалідністю : міжнар. док. ООН від 13 груд. 2006 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71
7. Постанова Кабінету Міністрів України від 17.12.2025 р. №1673 «Про затвердження принципів, критеріїв і меж розумного пристосування та універсального дизайну». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1673-2025-%D0%BF#Text>
8. КП «Агенція просторового розвитку». URL: <https://vmr.gov.ua/kp-ahentsiia-prostorovoho-rozvytku-vmr>
9. Фото. URL: <https://rubryka.com/2025/08/07/veteran-na-krisli-kolisnomu/>

Федоров Олексій Віталійович – магістр групи Б-25м, факультет будівництва, цивільної та екологічної інженерії, Вінницький національний технічний університет, Вінниця

Бондар Альона Василівна – кандидат технічних наук, доцент кафедри будівництва, міського господарства та архітектури, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, e-mail: bondarav@vntu.edu.ua

Науковий керівник: Бондар Альона Василівна – Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: bondarav@vntu.edu.ua

Fedorov Oleksii – Master of Group B-23mz, Faculty of Construction, Civil and Environmental Engineering, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia

Bondar Alona – Ph.D. (Candidate of Technical Sciences), Associate Professor, Department of Construction, Urban Management and Architecture, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: bondarav@vntu.edu.ua

Supervisor: Bondar Alona – Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: bondarav@vntu.edu.ua